

ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ІНШОМОВНОГО ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ

У статті розглянуто проблему формування культури іншомовного професійного спілкування майбутніх інженерів. Визначено та охарактеризовано систему принципів, які лежать в основі формування культури іншомовного професійного спілкування та за яких у процесі формування культури іншомовного професійного спілкування забезпечується ефективність формування складових культури іншомовного професійного спілкування майбутніх фахівців інженерної галузі.

Ключові слова: іншомовне професійне спілкування, складові культури іншомовного професійного спілкування, принципи навчання, майбутні інженери.

Вступ. Зростання ролі та значення іноземної мови в умовах євроінтеграційного освітнього простору сприяє виокремленню пріоритетних завдань у змісті професійної підготовки майбутніх інженерів. Одним із них є формування культури іншомовного професійного спілкування (КПС – надалі).

Шляхи вирішення проблеми формування культури іншомовного професійного спілкування майбутніх інженерів лежать у площині методологічних та загальнотеоретичних підходів до професійного та особистісного розвитку майбутніх фахівців, що становить предмет філософських, політичних, культурологічних і педагогічних дискусій.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У сучасних психолого-педагогічних дослідженнях проблема формування КПС майбутніх інженерів розглядається в тісному взаємозв'язку з питанням їх професійної підготовки [3; 11]. Окремі складові КПС фахівців інженерних спеціальностей стали предметом наукових розвідок таких учених: М.Гордієнко (формування умінь і навичок самостійної роботи з іноземною фаховою літературою у майбутніх інженерів), Н.Макосд (формування у майбутніх інженерів умінь перекладу фахових текстів із застосуванням комп'ютерних технологій), Т.Рукас (формування культури ділового мовлення в майбутніх інженерів), Г.Сукачова (формування професійного мовленнєвого етикету майбутніх інженерів-педагогів).

Метою статті є визначення системи принципів, за яких у процесі формування культури іншомовного професійного спілкування забезпечується ефективність формування складових культури іншомовного професійного спілкування майбутніх інженерів.

Виклад основного матеріалу. Розробка будь-якої методики неможлива без попереднього визначення принципів навчання, оскільки саме вони становлять її підґрунтя [13, с.173]. Принципи навчання – це основні положення, які визначають характер процесу навчання та дають відповіді на питання, як і який зміст навчання відбирати, які матеріали та прийоми використовувати.

Окрему групу у процесі формування КПС займають принципи, які лежать в основі формування КПС. Дотримання і врахування цих принципів забезпечує ефективність формування складових культури іншомовного професійного спілкування. Йдеться

про систему принципів, до яких належать: принцип персоналізації; принцип особистісно-розвиваючої спрямованості навчання; принцип активності; принцип модульності навчання; принцип діалогізації навчання; принцип професіоналізації спілкування; принцип інтегративності знань (мовних, соціокультурних, професійно значимих); проблемності навчання; діяльнісного характеру навчання.

Принцип персоналізації – передбачає відповідність між спрямованістю особистості на взаємодію, на засвоєння етики ділових взаємин, що визначається сукупністю індивідуальних (якості, властивості, здібності, мотиви тощо) та професійно-типологічних особливостей (сукупність компетенцій). Персона – це людина, яка усвідомлює себе особистістю і яку поважають люди за її індивідуально-особистісні якості [6, с.59].

Персоналізація виявляється в гармонізації суспільного «треба» та індивідуального «хочу» шляхом усвідомлення людиною себе в ролі майбутнього інженера, фахівця, який повинен буде приймати важливі рішення і нести відповідальність за їх наслідки. Персоналізація – це усвідомлення себе у статусі фахівця, спрямованість на розвиток професійно-необхідних якостей, здібностей, це прагнення знайти себе у професійній діяльності та набуття досвіду вирішення проблемних ситуацій, змодельованих із практики. Це і можливість самовираження (через презентації, «круглі столи», диспути, рольові ігри), створення своїх персональних проектів, загалом траєкторії руху в площині професійного становлення.

Принцип особистісно-розвиваючої спрямованості навчання передбачає формування складових професійної іншомовної компетентності в межах понять «суб'єкт», «свобода вибору», «розвиток», «саморозвиток», «унікальність» тощо. Він відображає фундаментальну ідею гуманістичної парадигми сучасної освіти і ґрунтується на створенні необхідних умов для розвитку особистості, забезпеченні розвитку і саморозвитку самої системи освіти та професійної підготовки» [10, с.36].

Особистісно-орієнтоване навчання має на меті: розвивати індивідуальні пізнавальні здібності кожного студента, допомогти їм пізнати себе, самовизначитися та самореалізуватися, сформувати в них культуру життєдіяльності, яка дає змогу продуктивно будувати життя [12, с.210].

Сутність принципу відображена у змістовому наповненні системи професійно-орієнтованих завдань, робота над якими сприяє виробленню персональної професійної карти (траєкторії руху). Створення необхідних умов у процесі реалізації системи формування КПС майбутніх інженерів передбачає розробку системи різнорівневих (за складністю), різнопланових (за видами діяльності), різноманітних за змістом (соціокультурний, культурно-етичний, професійний, особистісно-орієнтований), різножанрових (тестові завдання, розробка проєктів, участь у рольових іграх тощо) завдань, що дозволили б студентам розкрити творчий потенціал.

Принцип активної ролі студента в розвитку й саморозвитку його/її особистісних, професійних здібностей і якостей, потенційних творчих можливостей доповнює два попередні та водночас відображає психологічну закономірність навчання, залежність ефективності навчання від активності та ініціативності тих, хто навчається: «Продуктивність навчання (у відомих межах) прямо пропорційна рівню пізнавальної активності учнів (студентів)» [6, с.251].

На думку К.Абульханової, активність – це «ціннісний спосіб моделювання, структуривання і здійснення особистістю діяльності, спілкування і поведінки (...) Активність (...) – спосіб не тільки вираження потреб, але й організація життя та умов діяльності, що відповідають цим потребам, пошук умов і засобів діяльності за ціннісними, особистісними критеріями, параметрами» [1, с.45].

Активність особистості, виявляючись у діяльності, є рушійною силою в особистісному становленні, адже «...діяльність самої людини – неодмінна умова її розвитку. Які б вихователі не опікувалися дитиною, без власної праці вона мало чого досягне» [4, с.40].

Розвитку пізнавальної активності студента в реалізації системи формування КПС майбутніх інженерів сприяє можливість виявити себе на різних рівнях активності: індивідуальному (презентація, інтерв'ю, анкетування, анування, реферування, рецензування, робота над проєктом); груповому (взаємонавчання, групова доповідь, дискусія, диспут, рольові ігри), колективній (гра-симпозіум, «мозковий штурм», морфологічний аналіз, прес-конференція, синектика).

Принцип модульності навчання, за яким відбувається формування складових іншомовної комунікативної компетентності, спрямований на здійснення підготовки з використанням всіх видів навчальних робіт: виступів на семінарських заняттях, виконання практичних завдань, роботи над індивідуально-пошуковими проєктами та реферативними роботами, самостійної роботи студентів тощо. Модульне навчання включає створення модульного варіанта програми навчальної дисципліни, забезпечення навчального процесу дидактичними матеріалами, визначення типів, видів, методів контролю. Саме від «правильності побудови модульного варіанта програми залежить ефективність модульного навчання» [13, с.203].

Принцип модульності в реалізації системи формування КПС передбачає формування системи інтегрованих знань, умінь, навичок, які належать до окремих, умовно відділених модулів: (а) мовленнєвого (граматика, правопис, орфографія, морфологія, лексика), комунікативного (спілкування як обмін

інформацією чи як інтеракція, взаємодія), соціокультурного (суспільні відносини, свята, звичаї, традиції, персоналії); (б) фахового (термінологія, методологія розв'язання інженерно-технічних задач, особливості презентації інженерно-технічної інформації – графічна, математична, алгоритмічна, модельна); (в) професійно-етичного (етика ділового спілкування, культура професійного спілкування, професійний етикет).

Кожний із них має свою мету і завдання та адекватні способи оцінки рівня досягнення мети (методи контролю й оцінювання, діагностичні методики). Ці модулі є ключовими у системі формування КПС, але реалізація їх здійснюється у змісті кредитно-модульної системи навчання, яка передбачає розробку модульної програми з іноземної мови для кожної з інженерних спеціальностей. Тому модулі є розчленованими у складових реальній програмі підготовки для кожної з інженерних спеціальностей. Оскільки цілі «умовно» виокремлених модулів збігаються з цілями реальної програми, то виокремлення модулів розглядається нами як компонування окремих компонентів реальної програми.

Принцип діалогізації навчання – орієнтований на використання в процесі навчання (крім традиційних аудіовізуальних) системи інтерактивних методів навчання: дискусій, ігор, тренінгів та ін., спрямованих на розвиток творчих здібностей особистості. Діалогізацію як принцип слід розглядати на трьох рівнях:

- Методологічний рівень (гуманізація як філософське підґрунтя сучасної освітньої парадигми) – передбачає включення в систему методологічних принципів: діалогу культур, доповнюваності [5].
- На конкретно-дидактичному рівні розробляються різні підходи до обґрунтування змісту підготовки фахівців. Одним із пріоритетних у галузі іншомовної підготовки виокремлюється комунікативний підхід, згідно з яким у навчальній діяльності використовуються переважно методи діалогізації. Діалогізація є складовою інтерактивних технологій навчання.
- На особистісному рівні йдеться про комунікативну діяльність студента як соціально активного представника молоді, життя якого «є величезною і багатою за змістом (...) системою комунікативних стосунків, моральної, поведінки» [2, с.367].

Принцип професіоналізації спілкування у підготовці фахівців в умовах вищого навчального закладу – передбачає наповнення процесу підготовки професійно-орієнтованим змістом. Професіоналізація як принцип іншомовної комунікативної взаємодії забезпечує, з одного боку, можливість опанування іноземної мови на рівні використання фахових знань (інженерно-технічна термінологія, інженерно-технічні задачі), а з іншого – розширює можливості для: (а) самореалізації в контексті стажування за кордоном, (б) продовження навчання за однією з обраних програм підготовки в навчальних закладах Європи, (в) роботи над спільними українсько-зарубіжними проєктами.

Професіоналізація спілкування робить навчання особистісно привабливим, потрібним (затребуваним), а в майбутньому, на нашу думку, – необхідним.

Професіоналізація є ключовою вимогою формування КПС. Зрештою, професіоналізація поряд із

соціалізацією і культурною ідентифікацією відіграє важливу роль у становленні особистості майбутнього фахівця.

Принцип інтегративності знань (мовних, соціокультурних, професійно значущих) – передбачає об'єднання знань, що належать до різних знакових систем, для досягнення мети, а саме – сформованості культури іншомовного професійного спілкування. Це стає можливим за умови єдності формування системи компетентностей (ціннісно-орієнтованої, лінгвістичної, соціокультурної, професійної іншомовної, культурно-етичної).

Інтегративність знань у професійній підготовці майбутніх інженерів є ознакою трансформаційних процесів сучасного соціуму і відповіддю на глобалізацію та фундаменталізацію (під якою розуміють не «знання про все і ні про що конкретно», а «знання про конкретне з усіх боків, аспектів, ракурсів») [9].

Принцип проблемності – відіграє важливу роль у стимулюванні навчально-пізнавальної діяльності студентів, активізації пізнавальних, професійно-орієнтованих мотивів (інтересів, потреб, прагнень). Ефективність використання проблемності в реалізації системи формування КПС забезпечується використанням різних способів створення проблемних ситуацій: (а) утруднення при поясненні окремих фактів; (б) аналіз суперечливих фактів; (в) порівняння, зіставлення фактів; (г) висунення гіпотез та їх перевірка.

Проблемність у реалізації завдань системи формування КПС забезпечує також активізацію самостійної, пошуково-дослідницької (що відображено у індивідуальних завданнях) роботи; спонукає до використання знань, оволодіння способами діяльності та застосуванням їх у нових ситуаціях; підштовхує до творчої роботи над проектами [8, с.65].

Принцип діяльнісного характеру навчання – про-

екція принципу єдності психіки й діяльності на площину навчально-пізнавального процесу. Згідно з цим принципом, «психіка виникає, розвивається та існує в діяльності як способі життя суб'єкта» [7, с.72]. У процесі формування КПС діяльнісний характер навчання виявляється на різних рівнях оволодіння змістом КПС:

- на рівні формування компетентностей (ціннісно-орієнтованої, лінгвістичної, соціокультурної, професійної, культурно-етичної);
- на рівні реалізації способів діяльності, адекватних для кожної із компетентностей (відповідні форми і методи навчально-пізнавальної діяльності);
- на рівні оцінки результатів засвоєння КПС;
- на рівні особистої участі кожного студента в саморозвитку, творчості, співпраці (особистісне, ціннісно-орієнтоване ставлення до процесу навчання).

Ефективність діяльнісного характеру навчання забезпечується системою завдань, різних за змістом, способом, складністю, ступенем прояву особистісної участі (групові, індивідуальні проекти тощо), методами і формами навчання, способами корекції та контролю.

Викладений матеріал дозволяє зробити наступні **висновки**. Таким чином, процес формування КПС майбутніх інженерів передбачає дотримання певних принципів навчання, дотримання і врахування яких забезпечує ефективність формування складових культури іншомовного професійного спілкування майбутніх фахівців інженерної галузі.

Перспективи подальших досліджень полягають у дослідженні іншомовної компетентності майбутніх фахівців інженерної галузі як складника їх комунікативної та професійної культури.

Список використаної літератури

1. Абульханова К.А. Психология и сознание личности (проблемы методологии, теории и исследования реальной личности): Избранные психологические труды / Ксения Александровна Абульханова. – М.: Московский психолого-социальный институт; Воронеж: Изд-во НПО «МОДЭК», 1999. – 224 с.
2. Алексюк А.М. Педагогіка вищої освіти України: Історія. Теорія: Підручник для студ., аспір. та молод. викл.вищих навч.з-дів / Анатолій Миколайович Алексюк – Київ: Либідь, 1998. – 560 с.
3. Белкин А.С. Профессиографический мониторинг подготовки специалиста в системе высшего педагогического образования / А.С.Белкин, С.Н.Силина. – Шадринск: ШГПИ Вып. 4, 1999. – С. 43-58.
4. Галузьяк В.М. Педагогіка: Навчальний посібник / Галузьяк В.М., Сметанський М.І., Шахов В.І. – 2 вид., випр. і доп. – Вінниця: «Книга-Вега», 2003. – 416 с.
5. Каган М.С. О педагогическом аспекте теории диалога / М.С.Каган // Диалог в образовании. Сб.мат.конф. Серия «Symposium». – Вып. 22. – СПб.: Санкт-Петербургское философское общество, 2002. – 350 с.
6. Мойсеюк Н.С. Педагогіка: Навчальний посібник / Неля Євтихіївна Мойсеюк. – 5-е вид., доп. і переробл. – К.: [б. в.], 2009. – 656 с.
7. М'ясоїд П.А. Загальна психологія: Навчальний посібник. – 3-тє вид. випр. / Петро Андрійович М'ясоїд. – К.: Вища школа, 2004. – 487 с.
8. Наволокова Н.П. Практична педагогіка. 99 схем і таблиць / Н.П.Наволокова, В.М.Андрєєва. – Х.: Вид. група «Основа», 2008. – 117 с.
9. Педагогіка вищої школи: Підручник / [Андрущенко В.П., Бех І.Д., Волошук І.С., Глузман О.В., Гузій Н.В., Дем'яненко Н.М.]; За ред. В.Г.Кремень (ред.). – К.: Педагогічна думка, 2009. – 256 с.
10. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій: Навчальний посібник / [Пехота О.М., Будак В.Д., Старєва А.М., Нор К.Ф., Шуляр В.І. та ін.]; За ред.І.А.Зязюна, О.М.Пехоти. – К.: А.С.К., 2003. – 240 с.
11. Симоненко В.Д. Современные педагогические технологи: Учеб. пособие / В.Д.Симоненко, Н.В.Фомин. – Брянск: Издательство БГПУ, 2001. – 395 с.
12. Тарнопольський О.Б. Принципи навчання ділової англійської мови студентів вищих навчальних закладів економічного профілю/ О.Б.Тарнопольський, С.П.Кожушко // Лінгвометодичні концепції викладання іноземних мов у немовних вищих навчальних закладах України. – К.: Видавн. Європейського ун-ту, 2003. – С.173-179
13. Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи: Навчальний посібник / Михайло Миколайович Фіцула. – К.: Академвидав, 2006. – 352 с.

Стаття надійшла до редакції 07.05.2016 р.

Киш Надежда

кандидат педагогических наук
доцент кафедры иностранных языков
Государственное высшее учебное заведение
«Ужгородский национальный университет», Ужгород, Украина

ПРИНЦИПЫ ФОРМИРОВАНИЯ КУЛЬТУРЫ ИНОЯЗЫЧНОГО ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБЩЕНИЯ БУДУЩИХ ИНЖЕНЕРОВ

В статье рассмотрена проблема формирования культуры иноязычного профессионального общения будущих инженеров. Определена и охарактеризована система принципов, которые лежат в основе формирования культуры иноязычного профессионального общения и при которых в процессе формирования культуры иноязычного профессионального общения обеспечивается эффективность формирования составляющих культуры иноязычного профессионального общения будущих специалистов инженерной отрасли.

Ключевые слова: иноязычное профессиональное общение, составляющие культуры иноязычного профессионального общения, принципы обучения, будущие инженеры.

Kish Nadiia

Candidate of Pedagogical Sciences, Ph.D.
Department of Foreign Languages
State Higher Educational Establishment
«Uzhhorod National University», Uzhhorod, Ukraine

PRINCIPLES OF FORMATION OF CULTURE OF FOREIGN PROFESSIONAL COMMUNICATION OF ENGINEERS-TO-BE

In the article the problem of forming the culture of foreign professional communication of engineers-to-be has been considered in a close interconnection with the issue of their professional training. The system of principles has been defined and characterized that underlie the formation of foreign culture and professional communication and in which in the process of forming the culture of foreign professional communication is provided the effectiveness of the formation of cultural components of foreign professional communication of future specialists in engineering branch: the principle of personalization; the principle of teaching oriented on self-development; the principle of active role; the principle of module studying; the principle of dialogue communication; the principle of professional communication; the principle of knowledge integration; the principle of possible problems and the principle of activity studying.

Key words: foreign professional communication, components of the culture of foreign professional communication, learning principles, engineers-to-be.